

лення, усиновлену дитину та її батьків регулюється низкою нормативних актів. Міжнародне законодавство забезпечує можливість отримання інформації про своє походження та встановлює обмеження щодо поширення відомостей особистого характеру.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.12 2023).
2. Конвенція про захист дітей і співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text (дата звернення: 14.12 2023).
3. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text (дата звернення: 14.12 2023).
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.12 2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-28>

ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ: СУЧАСНИЙ СТАН

Шаповалова Анна Олександрівна

*студентка I курсу другого (магістерського) рівня освіти
факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Проблема визнання фізичних осіб померлими та безвісно відсутніми останніми роками була достатньо актуальною, починаючи із 2014 року в зв'язку з подіями у Донецькій та Луганській області. Але повномасштабне вторгнення ще більш актуалізувало розглядувану проблему. Загибель людей унаслідок обстрілів, зникнення громадян на тимчасово окупованих територіях, їх тривала відсутність, як наслідок – оголошення зниклих осіб безвісно відсутніми або померлими – все це активно впливає як на навколишню дійсність, так і на розвиток права у даній сфері.

Питання, пов'язані з визнанням фізичної особи безвісно були предметом наукових досліджень таких вчених, як Н. С. Адаховська, В. В. Блажеєва, В. Г. Бобко, І. І. Власюк, В. П. Маковій, А. О. Кличков, О. О. Коваленко, В. В. Комаров, Т. В. Корчак, В. М. Кравчук, О. В. Мартинюк, К. Г. Некіт, А. С. Новосад, О. П. Печений, Ю. О. Попов, Д. С. Січко, Д. М. Чечот, О. М. Шиманович, А. К. Юрченко й інші науковці.

У разі, якщо виникає непоодинок за останні роки ситуація, коли людина зникає, то це має, окрім очевидних трагічних наслідків для близьких і рідних людей, також і юридичні наслідки. Відсутність такої особи може порушувати права інших учасників відносин (спадкоємців, кредиторів тощо). Для вирішення таких проблем і існує процедура визнання фізичної особи безвісно відсутньою (та оголошення особи померлою).

Визнання фізичної особи безвісно відсутньою передбачено статтею 43 Цивільного кодексу України. Фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року.

У 2018 році Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (назва в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 квітня 2022 року № 2191-IX) у законодавстві була дана дефініція особи, зникла безвісти, – фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук [1]. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 квітня 2022 року № 2191-IX додав ще поняття особи, яка зникла безвісти за особливих обставин, – особа, зникла безвісти в зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [2].

Надання особі статусу безвісно відсутньої передусім передбачено для захисту майнових інтересів відсутньої особи (на випадок її повернення) та для захисту інтересів осіб, з якими особа перебувала у цивільних правовідносинах.

Відмітимо, що у цивільно процесуальному законодавстві судові рішення щодо визнання особи безвісно відсутньою виділені у окреме провадження (стаття 293 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України). Але при цьому Цивільний процесуальний кодекс не містить переліку осіб, які мають право подати позов до суду про визнання особи безвісно відсутньою. Так нещодавно прийняті зміни у ЦПК (справи про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх – глава 2.1) та «старі» глави, наприклад, про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи – містять чіткий перелік осіб, які мають право звернутися до суду із таким позовом.

Тому у даному випадку слід послуговуватися положеннями статті 4 ЦПК, що у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах. Наявність юридичного інтересу як критерію визначення правового статусу осіб, які беруть участь у справі, є загальноовизнаним.

Тобто, закон не обмежує (але і не окреслює) список осіб, які можуть звернутися до суду щодо визнання особи безвісно відсутньою. Такими позивачами можуть бути члени сім'ї особи, спадкоємці, кредитори, інші особи, з якими було укладено цивільні договори. У законодавстві України немає жодних заборон і щодо такого позову зі сторони юридичної особи.

Після визнання особи безвісно відсутньою, згідно зі статтею 44 ЦК України, на підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. Це у свою чергу захищає права особи, яка визнана безвісно відсутньою (на випадок її повернення).

Якщо фізична особа, яка була визнана безвісно відсутньою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем її перебування або суд, що постановив рішення про визнання цієї особи безвісно відсутньою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою (стаття 46 ЦК України).

Через воєнний стан в Україні, викрадення, взяття в полон громадян України російськими окупантами, обстріли, руйнування тощо

встановлення статусу особи, зниклої безвісти, має важливе значення для захисту прав і обов'язків як цієї особи і її близьких, так і осіб, з якими така особа перебувала у цивільних правовідносинах.

Заявниками щодо встановлення особи безвісно відсутньою можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які мають у цьому випадку ті чи інші права. Це можуть бути дружина, батьки, діти, спадкоємці особи, органи державної влади та місцевого самоврядування (у разі необхідності захисту прав неповнолітніх дітей). Закон не забороняє звернутися до суду із таким позовом і юридичним особам (наприклад, банку). Під час звернення до суду щодо визнання особи безвісно відсутньою у заяві має вказуватися мета подачі такої заяви, а також обставини, які можуть бути доказом зникнення особи.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» в Україні передбачає створення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Такий реєстр створено на підставі Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 29 серпня 2022 року № 535. У Реєстрі обробляється інформація про громадян України, іноземців і осіб без громадянства, які зникли безвісти за особливих обставин на території України [3]. Однак указаний реєстр закритий для загального доступу, що не можна визнати правильним. Тому нами пропонується відкрити його, тобто зробити загальнодоступним.

Література:

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 38. Ст. 280.

2. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2191-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 35. С. 7. Ст. 1896.

3. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 29.08.2022 № 535. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#n14> (дата звернення: 06.12.2023).